

NAVOIY FORSIY VA TURKIY G'AZALLARINING QIYOSIY O'RGANILISHI

N.N.Xudoyorova¹

Mas'ul muallif: Xudoyorova Nigora Nuriddinovna, Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti katta o'qituvchisi.

Accepted: 08 Avgust 2026
Published: 08 Avgust 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi.

Iqtibos uchun: Xudoyorova, N. N. NAVOIY FORSIY VA TURKIY G'AZALLARINING QIYOSIY O'RGANILISHI / N. N. Xudoyorova // Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. — 2026. — T. 7, № 1. — B. 54–57.

1. Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti katta o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada Alisher Navoiy ijodida muhim o'rin tutgan forsiy va turkiy g'azallarning badiiy-estetik, g'oyaviy va lingvopoetik xususiyatlari qiyosiy jihatdan o'rganiladi. Navoiy ikki tilda ijod qilgan buyuk mutafakkir sifatida turkiy adabiy til imkoniyatlarini kengaytirgan, forsiy she'riyat an'analari bilan turkiy badiiy tafakkurni uyg'unlashtirgan ijodkordir. Maqolada shoirning forsiy g'azallarida mumtoz Sharq adabiyotiga xos obrazlar, tasavvufiy qarashlar, ma'naviy poklanish va ishq falsafasi ifodasi tahlil qilinadi. Turkiy g'azallarida esa xalqona ifoda, milliy ruh, ona tilining badiiy imkoniyatlari va obrazli tafakkur kuchi yoritiladi. Tadqiqotda Navoiy g'azallaridagi mavzu, obraz, ramz, badiiy san'atlar, vazn va uslubiy xususiyatlar qiyosiy tahlil qilinib, forsiy va turkiy she'riyat o'rtasidagi mushtaraklik hamda o'ziga xosliklar ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Alisher Navoiy, forsiy g'azal, turkiy g'azal, qiyosiy tahlil, mumtoz adabiyot, tasavvuf, ishq falsafasi, badiiy san'at, lingvopoetika.

СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИЗУЧЕНИЕ ПЕРСИДСКИХ И ТЮРКСКИХ ГАЗЕЛЕЙ НАВОИ

Аннотация. В данной статье сравнительно изучаются художественно-эстетические, идейные и лингвопоэтические особенности персидских и тюркских газелей, занимающих важное место в творчестве Алишера Навои. Навои, как великий мыслитель и поэт, творивший на двух языках, значительно расширил возможности тюркского литературного языка и гармонично соединил традиции персидской поэзии с тюркским художественным мышлением. В статье анализируются образы, характерные для классической восточной литературы, суфийские взгляды, идеи духовного очищения и философия любви, выраженные в персидских газелях поэта. В тюркских газелях рассматриваются народность выражения, национальный дух, художественные возможности родного языка и сила образного мышления. В исследовании проводится сравнительный анализ тематики, образов, символов, художественных средств, размера и стилистических особенностей газелей Навои, а также раскрываются общие и отличительные черты персидской и тюркской поэтических традиций.

Ключевые слова: Алишер Навои, персидская газель, тюркская газель, сравнительный анализ, классическая литература, суфизм, философия любви, художественные средства, лингвопоэтика.

A COMPARATIVE STUDY OF NAVOI'S PERSIAN AND TURKIC GHAZALS

Abstract. This article comparatively examines the artistic-aesthetic, ideological, and linguopoetic features of Persian and Turkic ghazals, which occupy an important place in the literary heritage of Alisher Navoi. As a great thinker and poet who created works in two languages, Navoi significantly expanded the expressive potential of the Turkic literary language and harmoniously combined the traditions of Persian poetry with Turkic artistic thought. The article analyzes images characteristic of classical Eastern literature, Sufi views, the idea of spiritual purification, and the philosophy of love reflected in the poet's Persian ghazals. In his Turkic ghazals, special attention is paid to folk expression, national spirit, the artistic possibilities of the native language, and the power of figurative thinking. The study comparatively analyzes the themes, images, symbols, poetic devices, meter, and stylistic features of Navoi's ghazals, revealing both common and distinctive features of Persian and Turkic poetic traditions.

Keywords: Alisher Navoi, Persian ghazal, Turkic ghazal, comparative analysis, classical literature, Sufism, philosophy of love, poetic devices, linguopoetics.

Kirish. Alisher Navoiy o'zbek mumtoz adabiyotining yuksak cho'qqisini belgilagan, turkiy adabiy til taraqqiyotiga beqiyos hissa qo'shgan buyuk mutafakkir, shoir va davlat arbobidir. Uning boy adabiy merosi nafaqat turkiy xalqlar, balki butun Sharq adabiyoti tarixida alohida o'rin egallaydi. Navoiy ijodining muhim jihatlaridan biri shundaki, u turkiy tilda ham, forsiy tilda ham yuksak badiiy saviyada ijod qilgan. Shoir turkiy tildagi asarlari orqali ona tilining boy imkoniyatlarini namoyon etgan bo'lsa, forsiy g'azallari orqali mumtoz fors-tojik adabiyoti an'alarini chuqur egallagan ijodkor sifatida tanilgan.

Navoiy g'azallarida ishq, vafo, hijron, visol, ma'rifat, komillik, insoniylik, tasavvufiy

qarashlar va axloqiy-falsafiy g'oyalar yetakchi o'rin tutadi. Shoirning forsiy va turkiy g'azallarida mazmunan mushtarak jihatlar ko'p bo'lsa-da, ularning ifoda usuli, obrazlar tizimi, badiiy san'atlar qo'llanishi, til imkoniyatlaridan foydalanish darajasi va uslubiy xususiyatlarida o'ziga xos farqlar mavjud. Shu bois Navoiy forsiy va turkiy g'azallarini qiyosiy o'rganish shoir ijodining ikki tilli badiiy tafakkurini chuqurroq anglash imkonini beradi.

Mumtoz Sharq adabiyotida forsiy til uzoq davrlar davomida she'riyat, ilm-fan va tasavvufiy tafakkur tili sifatida keng qo'llanilgan. Navoiy esa turkiy tilning ham forsiy til kabi nozik ma'no, teran falsafiy fikr va yuksak badiiy obrazlarni ifodalashga qodir ekanligini amalda isbotlagan. Ayniqsa, uning turkiy g'azallarida xalqona ruh, milliy tafakkur, ona tiliga muhabbat va badiiy ifoda qudrati yorqin namoyon bo'ladi. Forsiy g'azallarida esa Sharq mumtoz she'riyatiga xos nozik ramziylik, tasavvufiy mazmun va an'anaviy obrazlar tizimi kuchli seziladi.

Adabiyotlar tahlili. Alisher Navoiy ijodini o'rganish o'zbek va jahon adabiyotshunosligida muhim ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Navoiyshunoslikda shoirning turkiy adabiy til taraqqiyotiga qo'shgan hissasi, mumtoz she'riyatdagi badiiy mahorati, tasavvufiy-falsafiy qarashlari, aruz vazni va poetik san'atlardan foydalanish uslubi keng tadqiq etilgan. Ayniqsa, Navoiy ijodining ikki tillilik xususiyati - ya'ni uning turkiy va forsiy tillarda barobar yuksak badiiy saviyada ijod qilgani adabiyotshunoslar e'tiborini doimo jalb qilib kelgan. Navoiy ilmiy merosida "Muhokamat ul-lug'atayn" asari forsiy va turkiy tillarni qiyoslashga bag'ishlangan muhim manba sifatida baholanadi; bu asar shoirning turkiy til imkoniyatlarini ilmiy asosda ko'rsatishga intilganini namoyon etadi.

Navoiy turkiy g'azallari bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda shoirning ona tiliga bo'lgan e'tibori, turkiy tilning badiiy imkoniyatlarini kengaytirishdagi xizmati, xalqona ifoda va yuksak poetik tafakkurni uyg'unlashtirish mahorati alohida ta'kidlanadi. Tadqiqotchilar Navoiy g'azallarida ishq, hijron, vafo, sabr, komillik, ma'rifat, insoniylik va ilohiy muhabbat kabi mavzular chuqur badiiy talqin qilinganini qayd etadilar. Shoir turkiy g'azallarida xalq tiliga yaqin ifodalar, nozik tashbehlar, ramziy obrazlar va sermazmun badiiy san'atlardan foydalanib, turkiy she'riyatni yangi taraqqiyot bosqichiga olib chiqqan.

Navoiy forsiy merosi esa "Foniy" taxallusi bilan bog'liq bo'lib, u alohida ilmiy tadqiqot yo'nalishi sifatida shakllangan. "Devoni Foniy" Navoiy tomonidan forsiy tilda yaratilgan she'riy asarlar majmuasi bo'lib, unda g'azal, qasida, ruboiy va boshqa lirik janrlar namunalarini uchraydi. Shukhrat Sirojiddinovning tadqiqotida Navoiy forsiy she'riyati, xususan, "Devoni Foniy" qo'lyozmalari qiyosiy tahlil qilinib, shoirning forsiy adabiyotdagi o'rni va badiiy salohiyati yoritilgan. Muallif Navoiy forsiy ijodida Hofiz, Sa'diy, Nizomiy, Jomiy kabi mumtoz fors-tojik adabiyoti vakillari ta'sirini qayd etadi.

Adabiyotlarda "Devoni Foniy"ning qo'lyozmalari, nashrlari va matnshunoslik masalalari ham muhim o'rin tutadi. Manbalarda "Devoni Foniy"ning Parij, Tehron, Turkiya kutubxonalarida saqlanayotgan qo'lyozma nusxalari borligi, Hamid Sulaymon tomonidan devonning nisbatan mukammal nashrga tayyorlangani qayd etiladi. Bu holat Navoiy forsiy g'azallarini ilmiy o'rganishda matnshunoslik yondashuvi muhim ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi. Chunki forsiy g'azallarni to'g'ri tahlil qilish, avvalo, ularning ishonchli matniga tayanishni talab qiladi.

Tahlil va natijalar. Alisher Navoiy forsiy va turkiy g'azallarini qiyosiy o'rganish shoir ijodining ikki tilli badiiy tafakkurini chuqur anglash imkonini beradi. Tahlil jarayonida aniqlanishicha, Navoiy har ikki tilda ham mumtoz Sharq she'riyati an'alariga tayangan, biroq forsiy va turkiy g'azallarida til imkoniyatlari, obraz yaratish usuli, badiiy ifoda vositalari va milliy ruhning namoyon bo'lishida o'ziga xos farqlar mavjud.

Navoiy forsiy g'azallarida, asosan, mumtoz fors-tojik adabiyotiga xos obrazlar tizimidan keng foydalanadi. Ularda yor, oshiq, may, soqiy, hijron, visol, ko'ngil, ko'z yoshi, sham, parvona kabi ramziy obrazlar orqali ishq, ma'rifat, ruhiy poklanish va ilohiy muhabbat g'oyalari ifodalanadi. Shoirning forsiy g'azallarida tasavvufiy mazmun kuchli bo'lib, inson qalbining poklanishi, nafsdan kechish, komillikka intilish va Haq visoliga yetishish kabi g'oyalar yetakchi o'rin egallaydi.

Turkiy g'azallarida esa Navoiy ona tilining badiiy imkoniyatlarini keng namoyon qiladi. Shoir turkiy tilda ham nozik ruhiy kechinmalarni, murakkab falsafiy fikrlarni va chuqur tasavvufiy mazmunni yuksak badiiy saviyada ifodalash mumkinligini isbotlaydi. Turkiy g'azallarda xalqona ohang, milliy ruh, sodda va ta'sirchan ifoda, jonli tasvir va obrazlilik kuchli seziladi. Bu jihat Navoiy ijodida turkiy adabiy tilning mavqeyini oshirgan muhim omillardan biridir.

Forsiy va turkiy g'azallarda poetik ifodaning qiyosiy xususiyatlari

Navoiy forsiy va turkiy g'azallarining poetik tizimini qiyosiy tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, shoir har ikki tilda yagona badiiy-estetik konsepsiyani saqlagan holda, tilning ichki imkoniyatlaridan turlicha foydalangan. Forsiy g'azallarda poetik ifoda ko'proq an'anaviy Sharq she'riyati qonuniyatlariga tayansa, turkiy g'azallarda milliy tilning tabiiy ohangi va xalqona ifoda usullari ustuvorlik qiladi. Bu holat, avvalo, epitet, tashbeh, istiora va ramziy obrazlarning tanlanishida yaqqol namoyon bo'ladi.

Forsiy g'azallarda gul, bulbul, may, soqiy, sham va parvona kabi obrazlar tasavvufiy-falsafiy mazmunni ifodalovchi ko'p qatlamli ramzlar sifatida qo'llanadi. Ular nafaqat ishq kechinmalarini, balki insonning ma'naviy kamolot sari intilishi va ilohiy haqiqatni izlash jarayonini ham ifodalaydi. Turkiy g'azallarda esa ushbu obrazlar saqlanib qolgan bo'lsa-da, ular xalqona ruh, milliy tafakkur va turkiy poetik an'alar bilan boyitiladi. Natijada badiiy tasvir yanada jonli, obrazlar esa o'quvchiga yaqinroq va ta'sirchanroq tus oladi.

Qiyosiy kuzatishlar shuni ham ko'rsatadiki, forsiy g'azallarda sintaktik qurilish murakkabroq bo'lib, fikr ko'pincha ramziy va falsafiy umumlashtirish orqali ifodalanadi. Turkiy g'azallarda esa jumla tuzilishi nisbatan sodda, ritmik jihatdan ravon va emotsional ta'sir kuchi yuqori bo'ladi. Aynan shu xususiyat Navoiyga turkiy tilda falsafiy mazmunni xalqona ifoda bilan uyg'unlashtirish imkonini bergan.

Bundan tashqari, har ikki tildagi g'azallarda aruz vazni va qofiya tizimi umumiy poetik mezonlarga bo'ysunsa-da, fonetik imkoniyatlarning farqlanishi sababli ohangdorlik va musiqiylikning namoyon bo'lishida muayyan tafovutlar kuzatiladi. Forsiy she'riyatda cho'ziq unililar va fonetik uyg'unlik musiqiylikni kuchaytirsa, turkiy g'azallarda alliteratsiya, assonans hamda tovush takrorlari poetik ta'sirchanlikni oshiruvchi asosiy vositalardan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Shunday qilib, Navoiy forsiy va turkiy g'azallarining qiyosiy tahlili shoirning ikki til poetikasini chuqur egallaganini hamda har bir tilning ichki estetik imkoniyatlaridan maqsadga muvofiq foydalanganini tasdiqlaydi. Bu esa uning nafaqat buyuk shoir, balki ikki yirik adabiy an'ana o'rtasida badiiy ko'priklar yaratgan ulkan so'z san'atkori ekanini yana bir bor ko'rsatadi.

Tahlil natijalariga ko'ra, forsiy va turkiy g'azallarda mavzu jihatidan umumiylik mavjud. Har ikki tilda ham ishq, hijron, visol, vafo, sabr, dard, ma'rifat, komillik va insoniy kamolot kabi mavzular yetakchi hisoblanadi. Biroq ushbu mavzularning ifodalanish usulida farqlar kuzatiladi. Forsiy g'azallarda obrazlar ko'proq an'anaviy ramziy tizim orqali berilsa, turkiy g'azallarda ular xalqona ruh va milliy badiiy tafakkur bilan boyitiladi.

Navoiy forsiy g'azallarida badiiy san'atlar an'anaviy Sharq poetikasi talablariga mos holda qo'llanadi. Shoir istiora, tashbeh, talmeh, mubolag'a, tazod kabi vositalar orqali obrazlarning ma'no qatlamini chuqurlashtiradi. Ayniqsa, tasavvufiy ramzlar orqali zohiriy ishq va botiniy ma'rifat o'rtasidagi bog'liqlik ochib beriladi. Bu holat Navoiy forsiy she'riyatining falsafiy teranligini ko'rsatadi.

Turkiy g'azallarida esa badiiy san'atlar milliy til imkoniyatlari bilan uyg'unlashadi. Shoir so'z o'yini, ohangdorlik, takror, tazod va tajnis kabi vositalardan mahorat bilan foydalanib, turkiy tilning nafis, obrazli va falsafiy fikrni ifodalashga qodir til ekanligini ko'rsatadi. Ayniqsa, "Xazoyin ul-maoniyy" tarkibidagi g'azallar Navoiy turkiy she'riyatni badiiy-estetik jihatdan yuqori bosqichga ko'targanini tasdiqlaydi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, Navoiy forsiy g'azallarida ko'proq Sharq mumtoz adabiyoti an'alariga ergashgan holda ijod qilsa, turkiy g'azallarida ijodiy mustaqillik, milliy ruh va til imkoniyatlarini kengroq namoyon etadi. Bu holat shoirning "Muhokamat ul-lug'atayn" asaridagi nazariy qarashlari bilan ham bevosita bog'liqdir. Navoiy ushbu asarida turkiy tilning forsiy tildan qolishmasligini ilmiy-nazariy jihatdan asoslagan bo'lsa, turkiy g'azallari orqali bu fikrni amaliy jihatdan isbotlab bergan.

Navoiy g'azallarida ishq mavzusi markaziy o'rin egallaydi. Biroq bu ishq faqat dunyoviy muhabbat emas, balki ilohiy ishq, ma'naviy yuksalish va ruhiy komillik timsolidir. Forsiy g'azallarda bu mazmun ko'proq tasavvufiy ramzlar orqali ifodalansa, turkiy g'azallarda inson qalbi, dard, vafo, sadoqat va sabr kabi tushunchalar orqali yanada xalqchil ruhda talqin etiladi.

Muhokama. Alisher Navoiy forsiy va turkiy g'azallarini qiyosiy o'rganish shoir ijodining ikki tilli poetik tafakkurini chuqurroq anglash imkonini beradi. Muhokama jarayonida avvalo shuni ta'kidlash lozimki, Navoiy ijodida forsiy va turkiy g'azallar bir-biridan ajralgan holda emas, balki o'zaro bog'liq, bir-birini to'ldiruvchi badiiy hodisa sifatida namoyon bo'ladi. Shoir har ikki tilda ham mumtoz Sharq adabiyoti an'alariga tayangan holda ishq, hijron, visol, vafo, ma'rifat, komillik va ilohiy muhabbat kabi mavzularni yuksak badiiy saviyada talqin qilgan.

Navoiy forsiy g'azallarida fors-tojik mumtoz she'riyatiga xos ramziy obrazlar va tasavvufiy-falsafiy qarashlar kuchli seziladi. Bu g'azallarda yor, oshiq, may, soqiy, sham, parvona, ko'ngil, ko'z yoshi kabi obrazlar orqali inson ruhiyatining murakkab kechinmalari, ilohiy ishqqa intilish va ma'naviy poklanish jarayoni ifodalanadi. Shoir forsiy tilda ijod qilgan ekan, mavjud adabiy an'analarni chuqur egallaganini, Hofiz, Sa'diy, Jomiy kabi buyuk ijodkorlar poetik maktabidan samarali foydalanganini namoyon etadi.

Turkiy g'azallarida esa Navoiy o'zining ijodiy mustaqilligi va milliy badiiy tafakkurini yanada yorqinroq ko'rsatadi. Shoir turkiy tilning nozik ma'no, teran falsafiy fikr, murakkab ruhiy holat va yuksak badiiy obrazlarni ifodalash imkoniyatlari keng ekanini amalda isbotlaydi. Ayniqsa, turkiy g'azallarda xalqona ruh, sodda va ta'sirchan ifoda, ohangdorlik, milliy obrazlilik hamda ona tiliga xos badiiy joziba ustuvorlik qiladi.

Muhokama davomida aniqlanishicha, Navoiy forsiy va turkiy g'azallaridagi umumiylik, avvalo, mavzu va g'oyaviy mazmunda namoyon bo'ladi. Har ikki tilda ham ishq faqat dunyoviy tuyg'u sifatida emas, balki insonni ruhiy komillikka yetaklovchi ma'naviy kuch sifatida talqin qilinadi. Shoir uchun ishq - qalbni poklovchi, insonni yuksaltiruvchi, ma'rifat sari boshlovchi asosiy falsafiy tushunchadir. Shu jihatdan Navoiy g'azallari tasavvufiy mazmun va axloqiy-estetik qarashlar bilan boyitilgan.

Biroq forsiy va turkiy g'azallarining ifoda usulida sezilarli farqlar mavjud. Forsiy g'azallarda an'anaviy ramziylik, murakkab poetik ifoda va falsafiy teranlik kuchliroq ko'zga tashlansa, turkiy g'azallarda ravonlik, xalqona ohang, obrazlarning jonliligi va milliy ruh ustun turadi. Bu holat Navoiy ijodining ikki tilli tabiatini belgilaydi. Shoir bir xil mavzu va g'oyalarni ikki tilda turlicha badiiy imkoniyatlar asosida ifodalagan.

Navoiy g'azallarida badiiy san'atlarning qo'llanishi ham muhokamaga loyiq jihatlardan biridir. Forsiy g'azallarda tashbeh, istiora, talmeh, mubolag'a va tazod kabi san'atlar ko'proq mumtoz fors she'riyati an'alariga mos tarzda ishlatiladi. Turkiy g'azallarda esa tajnis, takror, tazod, ohangdorlik va so'z o'yini orqali turkiy tilning ifoda imkoniyatlari keng namoyon bo'ladi. Bu jihat shoirning har ikki til tabiatini chuqur his qilganini ko'rsatadi.

Navoiy turkiy g'azallarining muhim xususiyati shundaki, ular orqali shoir turkiy adabiy tilning mavqeyini yuksaltirdi. O'sha davrda forsiy til ilm-fan, adabiyot va she'riyat tili sifatida keng tarqalgan bo'lsa-da, Navoiy turkiy til ham yuksak badiiy asarlar yaratishga qodir ekanini o'z ijodi bilan isbotladi. Uning "Muhokamat ul-lug'atayn" asaridagi nazariy qarashlari turkiy g'azallarida amaliy tasdig'ini topadi.

Shuningdek, Navoiy forsiy va turkiy g'azallarini qiyosiy o'rganish shoir ijodida an'ana va novatorlikning uyg'unligini

ham ochib beradi. Forsiy g'azallarida u mavjud Sharq she'riyati an'alarini davom ettirgan bo'lsa, turkiy g'azallarida ushbu an'analarni yangi milliy ruh va badiiy ifoda bilan boyitdi. Natijada Navoiy ijodida umumsharqiy poetik tajriba va turkiy milliy tafakkur uyg'unlashdi.

Xulosa. Alisher Navoiy forsiy va turkiy g'azallarini qiyosiy o'rganish shoir ijodining nihoyatda keng qamrovli, sermazmun va ikki tilli badiiy tafakkurga asoslanganini ko'rsatadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, Navoiy har ikki tilda ham mumtoz Sharq she'riyati an'alariga tayangan holda yuksak badiiy saviyadagi g'azallar yaratgan. Uning forsiy g'azallarida tasavvufiy-falsafiy mazmun, an'anaviy obrazlar tizimi va mumtoz fors-tojik she'riyatiga xos nozik ramziylik kuchli namoyon bo'lsa, turkiy g'azallarida ona tilining boy imkoniyatlari, milliy ruh, xalqona ohang va obrazli tafakkur alohida o'rin egallaydi.

Navoiy forsiy g'azallarida ishq, hijron, visol, ma'rifat, ruhiy poklanish va ilohiy muhabbat kabi mavzularni an'anaviy Sharq poetikasi asosida talqin etadi. Shoir bu g'azallarida yor, oshiq, may, soqiy, sham, parvona kabi ramziy obrazlardan foydalanib, inson qalbining murakkab kechinmalari va komillikka intilish jarayonini badiiy ifodalaydi. Bu holat Navoiyning forsiy adabiyot an'alarini chuqur egallaganini va ushbu adabiy muhitda ham yuksak ijodiy salohiyatga ega bo'lganini tasdiqlaydi.

Turkiy g'azallarida esa Navoiy turkiy tilning badiiy, falsafiy va poetik imkoniyatlarini keng namoyon etadi. Shoir turkiy tilda ham nozik tuyg'ular, chuqur ma'naviy-falsafiy qarashlar va murakkab ruhiy holatlarni yuksak darajada ifodalash imkanligini amalda isbotlagan. Ayniqsa, uning turkiy g'azallarida xalqona ifoda, ravonlik, milliy ruh, ohangdorlik va ta'sirchanlik kuchli seziladi. Bu jihatlar Navoiy ijodining turkiy adabiy til taraqqiyotidagi beqiyos o'rnini belgilaydi.

Qiyosiy tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, Navoiy forsiy va turkiy g'azallarida mavzu va g'oyaviy mazmun jihatidan mushtaraklik mavjud. Har ikki tilda ham ishq, vafo, sabr, hijron, visol, ma'rifat va komillik kabi mavzular yetakchi o'rin tutadi. Biroq ularning ifoda shakli, obrazlar tizimi, badiiy san'atlarning qo'llanishi va uslubiy xususiyatlarida muayyan farqlar kuzatiladi. Forsiy g'azallarda ramziylik va tasavvufiy-falsafiy teranlik ustun bo'lsa, turkiy g'azallarda milliy ruh, xalqona ohang va ona tilining badiiy jozibasi kuchliroq namoyon bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, Alisher Navoiy forsiy va turkiy g'azallari bir-birini to'ldiruvchi, shoir ijodining ikki muhim poetik qirrasini ifodalovchi adabiy hodisadir. Forsiy g'azallar Navoiy ijodining umumsharqiy adabiy an'alar bilan uzviy bog'liqligini ko'rsatsa, turkiy g'azallar uning milliy adabiyot taraqqiyotidagi buyuk xizmatini namoyon etadi. Shu bois Navoiy forsiy va turkiy g'azallarini qiyosiy o'rganish shoir badiiy merosining mohiyatini chuqurroq anglash, turkiy adabiy til imkoniyatlarini baholash hamda mumtoz Sharq she'riyati taraqqiyotidagi o'rnini aniqlashda muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] Alisher Navoiy. Xazoyin ul-ma'noiy. Mukammal asarlar to'plami. 20 tomlik. 1-4-tomlar. – Toshkent: Fan, 1987–1989.
- [2] Alisher Navoiy. Devoni Foni. Mukammal asarlar to'plami. 18-tom. – Toshkent: Fan, 2002.
- [3] Alisher Navoiy. Devoni Foni. Mukammal asarlar to'plami. 19-tom. – Toshkent: Fan, 2002.
- [4] Alisher Navoiy. Devoni Foni. Qasidalar, mufradot, ilovalar. Mukammal asarlar to'plami. 20-tom. – Toshkent: Fan, 2002.
- [5] Alisher Navoiy. Muhokamat ul-lug'atayn. Mukammal asarlar to'plami. – Toshkent: Fan, 2000.
- [6] Alisher Navoiy. Majolis un-nafois. Mukammal asarlar to'plami. – Toshkent: Fan, 1997.
- [7] Bertels, Ye. E. Navoiy va Jomiy. – Toshkent: Fan, 1965.
- [8] Hayitmetov, A. Navoiy lirikasi. – Toshkent: Fan, 1961.
- [9] Hayitmetov, A. Navoiy ijodiy metodi masalalari. – Toshkent: Fan, 1963.
- [10] Qayumov, A. Alisher Navoiy. – Toshkent: Fan, 1991.

2021